

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

การศึกษาแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา
เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

Study of Archaeological and Historical Sites in the Ing River Basin
in Phayao Province to develop into a historical tourism

จารุวรรณ โปษยานนท์*, วารชต์ มัธยมบุรุษ**, ประกอบศิริ ภักดีพินิจ***, สาดิต เชื้ออยู่นาน****

บทคัดย่อ

การศึกษาแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยาเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยาเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา

ผลการศึกษา ที่ได้จากการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยาแบ่งตามคุณภาพมาตรฐานได้ 5 กลุ่ม ดังนี้ **กลุ่มที่ 1** แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับดีเยี่ยม ได้แก่ เวียงลอ **กลุ่มที่ 2** แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับดีมาก ได้แก่ วัดศรีโคมคำ **กลุ่มที่ 3** แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับ ได้แก่ วัดพะธาตุจางทอง วัดลี วัดติโลกอาราม **กลุ่มที่ 4** แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับปานกลาง ได้แก่ วัดร่องไฮ บ่อสิบสอง **กลุ่มที่ 5** แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับต่ำ วัดสปร่องขุย เมื่อพิจารณาในภาพรวมทั้งหมด 8 แหล่ง พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยาอยู่ในระดับ ดี

โดยแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยามีศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวสูงที่สุด (ร้อยละ 77.5) รองลงมาคือ ศักยภาพในการดึงดูดด้านการท่องเที่ยว (ร้อยละ 68.4) ด้านศักยภาพในการมีการบริหารจัดการ พบว่า ในภาพรวมแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยาอยู่ในระดับต่ำที่สุด (ร้อยละ 51.9)

คำสำคัญ: แหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

*นิสิต ปริญญาเอกสาขาการจัดการการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

**อาจารย์ สาขาการจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

***ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาการจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

****อาจารย์ สาขาการจัดการธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Abstract

A study of archaeological and historical sites in the Ing River Basin in Phayao Province to develop them as the historical tourism. The objectives of this study were to study the context of cultural resources in archaeological and historical sites around the Ing River Basin in Phayao Province in order to develop them into the historical tourism of Phayao Province.

The results of the study obtained from the assessment of the quality standards of historical sites in Phayao Province showed that the historical tourism of Phabao Province can be divided according to the standard quality into 5 groups as follows: Group 1 historical tourism with excellent quality are: Wiang Lo Group 2: historical tourism with very good quality, namely Wat Sri Khom Kham, Group 3. historical tourism with good quality, such as Wat Phathat Jong Thong, Wat Lee, Wat Tilok Aram, Group 4. historical tourism with moderate quality were Wat Rong Hai, Bor Sip Song Group 5, historical tourism with low quality, Wat Sop Rong Kui. in good level

The archaeological and historical sites of Phayao Province had the highest potential to support tourism (77.5 percent), followed by the potential to attract tourism (68.4 percent). Including historical tourist attractions in Phayao Province was the lowest (51.9%).

Key Words: Archaeological and historical sites , the Ing River Basin, Historical tourism

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

บทนำ

นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดพะเยา ตามแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย ตามกรอบแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2679) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาค เมือง และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในส่วนของแผนพัฒนาภาคเหนือ ให้เป็นฐานเศรษฐกิจสีเขียวได้มาตรฐานสากลและแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก และแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 (เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน) โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาและสนับสนุนการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและสุขภาพ เพื่อเป็นการสร้างรายได้สู่ชุมชนอย่างยั่งยืน (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2, 2560) ประกอบกับนโยบายการจัดการการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัด ภาคเหนือตอนบน 2 (เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน) ที่เชื่อมโยงกับอารยธรรมล้านนา พบว่า จังหวัดพะเยามีศักยภาพทางการท่องเที่ยว อาทิเช่น จังหวัดพะเยามีชายแดนติดกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงโดยเฉพาะประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อีกทั้งมีมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ประเภท โบราณสถานและโบราณวัตถุในวัฒนธรรมล้านนาและสุโขทัย อาทิเช่น กลุ่มวัดโบราณริมฝั่งแม่น้ำอิงและกว๊านพะเยา พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างพะเยา จารึกหินทราย เป็นต้น และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่หลากหลาย อาทิเช่น ดอยหนอก ภูลังกา กว๊านพะเยา หนองเล็งทราย เป็นต้น ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ เส้นทางคมนาคมขนส่งยังไม่ครอบคลุม การเดินทางในปัจจุบันที่มายังจังหวัดพะเยามาได้ทางบกเพียงทางเดียว โดยมีเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 พหลโยธินเป็นหลัก ที่เชื่อมต่อกับเส้นทาง R3A และ R3B เท่านั้น หรือแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการพัฒนายกระดับตามมาตรฐานสากลและขาดการเชื่อมโยงในกลุ่มจังหวัด (แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา พ.ศ.2559-2563)

จังหวัดพะเยามีแหล่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยวหลากหลาย ทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องมาจากการตั้งถิ่นฐานของเมืองพะเยาในกลุ่มแม่น้ำอิง จากลักษณะทางภูมิศาสตร์จัดได้ว่า จังหวัดพะเยาเป็นหนึ่งในแปดจังหวัดของภาคเหนือตอนบน มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบระหว่างหุบเขาทอดตัวในแนวเหนือ – ใต้ หรือที่เรียกว่า บริเวณแอ่งที่ราบเชียงราย – พะเยา มีเทือกเขาผีปันน้ำกลางและเทือกเขาผีปันน้ำตะวันออก เป็นต้นกำเนิดของ แม่น้ำ 3 สาย คือ แม่น้ำอิง แม่น้ำยม และแม่น้ำลาว จังหวัดพะเยามีแม่น้ำอิงเป็นแม่น้ำสายหลัก จุดกำเนิดบริเวณหนองเล็งทราย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา และไหลลงทางทิศตะวันออกผ่านที่ราบลุ่ม ในเขตอำเภอเมืองพะเยา อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน และไหลลงสู่แม่น้ำโขง ที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ดังนั้น จังหวัดพะเยาจึงมีเส้นทางที่มีความเชื่อมโยงกับเส้นทางของกลุ่มจังหวัดในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง แพร่ และน่าน ส่งผลให้จังหวัดพะเยามีศักยภาพ และมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ในฐานะเป็นเมืองที่มีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตล้านนา และมีแหล่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยว อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

บริเวณลุ่มแม่น้ำอิงของจังหวัดพะเยา มีปัจจัยที่ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตั้งอดีต ดังปรากฏหลักฐานจากการสำรวจเพื่อศึกษาพัฒนาการทางวัฒนธรรมของจังหวัดพะเยา ได้พบหลักฐานแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์อยู่สองฟากฝั่งริมน้ำอิงตั้งแต่อำเภอแม่ใจ เมืองพะเยา ดอกคำใต้ ภูกามยาว และจุน ก่อนจะไหลลงแม่น้ำโขง ที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย อีกทั้งได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณในจังหวัดพะเยาในยุคประวัติศาสตร์ ร่วมสมัยกับอาณาจักรล้านนาและสุโขทัย อย่างเช่น บริเวณบ้านฝิ่งหมื่น ตำบลดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ ในเขตอำเภอเมืองพะเยาได้พัฒนาขึ้นเป็น “เวียง” บริเวณรอบกว๊านพะเยา เป็นต้น โดยปรากฏเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดร้างกลางกว๊านพะเยา วัดติโลกอาราม วัดศรีโคมคำ ที่มีพระเจ้าตนหลวง เป็นพระประธานของวัดศรีโคมคำ ที่มีขนาดสูงใหญ่ที่สุดในภาคเหนือตอนบน พระพุทธรูปหินทราย ศิลปะล้านนา สกุลช่างพะเยา และจารึกที่ทำจากหินทราย จารึกด้วยอักษรฝักขามจำนวนมาก ปัจจุบันจัดแสดงไว้ที่หอวัฒนธรรมนิทัศน์ และวัดสรวงขุย ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นบริเวณที่พญามังราย พญาจางเมือง และพ่อขุนรามคำแหง มาทำสาบานริมฝั่งแม่น้ำสายตา หรือแม่น้ำอิง ประมาณปี พุทธศักราช 1830 ดังปรากฏหลักฐานเป็นจารึกหินทราย พย.54 “จารึกลาวจางเมืองและพญาร่วง” และหลักฐานโบราณคดีประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุที่แสดงถึงพัฒนาการทางวัฒนธรรมของเมืองพะเยา ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ตัวอย่างเช่น เวียงโบราณในเขตอำเภอเมืองพะเยา ได้แก่ เวียงน้ำเต้า เวียงพยาว เวียงจอมทอง เวียงหนองหวี และเวียงปูล่าม (กรมศิลปากร, 2525) พร้อมทั้งพื้นที่เวียงโบราณบางส่วนได้รับการประกาศให้เป็นเขตเมืองเก่าเมื่อปี พ.ศ.2559 (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560) ในอำเภอแม่ใจ โบราณสถาน วัดร้างกลางทุ่ง บริเวณรอบหนองเล็งทราย อันเป็นจุดกำเนิดแม่น้ำอิง พบหลักฐานเป็นจารึก ที่เรียกบริเวณดังกล่าวว่า เวียงอ้อย (จารุวรรณ โปษยานนท์, 2554) ในพื้นที่อำเภอจุนพบว่ามีพัฒนาการของชุมชนสืบเนื่องต่อมาจากยุคก่อนประวัติศาสตร์ ปรากฏเป็นกลุ่มโบราณสถานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-21 ที่เรียกกันว่า เวียงล่อ (กรมศิลปากร, 2547) สำหรับพื้นที่ในเขตอำเภอเมืองพะเยา สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า เมืองเก่าพะเยา ได้ทำการสำรวจและกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าพะเยา ตามประกาศคณะกรรมการอนุรักษ์และการพัฒนารัฐันโกสินทร์ และเมืองเก่า เรื่อง ประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าพะเยา (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2560) พบว่า ผลของการวิเคราะห์ขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าพะเยา ได้แบ่งออกเป็น 2 บริเวณ ได้แก่ บริเวณที่ 1 พื้นที่เมืองเก่าบริเวณใจเมืองพะเยา และบริเวณที่ 2 พื้นที่เมืองเก่าพะเยาบริเวณเวียง พระธาตุจอมทอง ทั้งนี้พื้นที่เมืองเก่าพะเยา ทั้ง 2 บริเวณ มีเนื้อที่รวมทั้งหมด 2.99 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,872.01 ไร่ ซึ่งเป็นทรัพยากรทาง ประวัติศาสตร์โบราณคดีและวัฒนธรรมที่มีความสำคัญและเชื่อมโยงกับข้อมูลทางวิชาการทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา และประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง แต่ยังคงเป็นเพียงการขุดค้นและศึกษาในฐานะ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

แหล่งโบราณคดี ไม่มีการจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่อย่างไร การพัฒนาศึกษาวิจัยในระดับพื้นที่ มีการวางแผน ส่งเสริมให้เวียงโบราณที่พบตามริมฝั่งแม่น้ำอิงดังที่กล่าวมาแล้ว ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยของภาครัฐและชุมชน ซึ่งมีจำนวน 2 แห่งในบริเวณลุ่มน้ำอิง ได้แก่ โบราณสถานบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมืองพะเยา และโบราณสถานเวียงลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา เป็นต้น ซึ่งโบราณสถานทั้งสองแห่งนี้ได้รับงบประมาณและทำการขุดค้นทางโบราณคดีโดยกรมศิลปากร มาตั้งแต่ปี 2548 และมีได้การศึกษาวิจัยศักยภาพของโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยาและสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดพะเยา อย่างไรก็ตาม พบว่าการพัฒนาโบราณสถานทั้งสองแห่งนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ยังคงพบปัญหาในการบริหารจัดการ อย่างเช่น โบราณสถานบ้านร่องไฮ มีหน่วยงานระดับจังหวัดที่สนับสนุนงบประมาณ อย่างเช่น วัฒนธรรมจังหวัดพะเยา ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพะเยา เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แต่ในขณะที่ผู้นำชุมชนที่มีความพยายามจะพัฒนาพื้นที่โบราณสถานบ้านร่องไฮให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแทนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการพัฒนาดังกล่าวขาดการบูรณาการและการวางแผนการจัดการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ สำหรับโบราณสถานเวียงลอ ปัญหาที่พบเกี่ยวข้องกับปัญหาด้านกฎหมายในการบริหารจัดการพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดีหรือแหล่งประวัติศาสตร์ โดยที่โบราณสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ตาม พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เป็นหน้าที่โดยตรงของกรมศิลปากร ในการขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดีเพื่อการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีเพื่อหาอายุสมัย และความสำคัญของแหล่งโบราณคดีนั้น แต่กระบวนการหลังจากมีการขุดค้นทางโบราณคดีแล้ว กรมศิลปากรไม่ได้เข้ามาดูสถานที่นั้น ๆ ด้วยกำลังของบุคลากรและงบประมาณไม่เพียงพอ จึงเป็นหน้าที่ของชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งโบราณคดีหรือแหล่งประวัติศาสตร์จะต้องมีเข้ามาดูแลและบริหารจัดการพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 แต่เนื่องด้วยขาดความต่อเนื่องของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการวัฒนธรรม ที่มีหน้าที่ในการให้ความรู้กับชุมชน เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และแนวทางในการพัฒนาเพื่อที่จะเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จากประเด็นดังกล่าว การบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานในจังหวัดพะเยา ดังนั้น สิ่งที่สำคัญประการแรกควรมีการศึกษาแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยาต่อไป

วัตถุประสงค์

ศึกษาบริบททรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยาเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างการท่องเที่ยว ได้นำ แนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยวของ Dickman (1996) และ Leiper (1990) เรื่องระบบการท่องเที่ยว เป็นการให้ความสำคัญของการจัดการด้านการท่องเที่ยว พบว่าได้ศึกษาความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวและพฤติกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงงานของ Warach Madhyamapurush (2019) เรื่องระบบการท่องเที่ยวได้ศึกษาโครงการของการท่องเที่ยวที่ใช้แนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์นำมาประกอบ ทำให้ด้านที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ด้านความต้องการ (Demand) ด้านการตอบสนอง (Supply Side) และด้านการสนับสนุน (Support Side) การศึกษาของ Goeldner and Ritchies (2006) ได้กำหนดองค์ประกอบการท่องเที่ยวหรือ The Tourism Phenomenon Components of tourism and tourism management รวมทั้ง Kusen (2010) เรื่องระบบการท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยว หรือ A system of Tourism Attractions โดยการศึกษาทั้ง 5 ท่านพยายามอธิบายความเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในมิติของการจัดการเชิงพื้นที่ การเชื่อมโยงหรือการส่งต่อของกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยงานของ Dickman (1996) และ Kusen (2010) เป็นการศึกษที่เน้นแหล่งท่องเที่ยวเป็นหลักที่แสดงถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหลักการท่องเที่ยว ส่วนงานของ Leiper (1990) และ Warach Madhyamapurush (2019) ได้มีความเชื่อมโยงของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อนำมาสร้างการตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ในกิจกรรมการท่องเที่ยว นอกจากนี้งานของ Goeldner and Ritchies (2006) และ Warach Madhyamapurush (2019) ยังมีกระบวนการบริหารหรือวิธีการที่เหมาะสมของ ด้านความต้องการ (Demand) ด้านการตอบสนอง (Supply Side) และด้านการสนับสนุน (Support Side) ซึ่งยังไม่ได้มีการประยุกต์ใช้การกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในบริเวณลุ่มแม่น้ำอิงอย่างเป็นรูปธรรม ยังเป็นผลการศึกษาที่ด้านการสนับสนุน (Support Side) เป็นหน่วยงานภาครัฐหรือชุมชนเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนในเชิงนโยบาย

แนวคิดที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) และบุญยสุภรณ์ อเนกสุข (2558) การนำเอาทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณีในฐานะอัตลักษณ์ของประเทศให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการท่องเที่ยว และใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง เป็นตราสินค้า (Brand) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว สำหรับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องได้แก่ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) และแนวทางการจัดการ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ (Culdutainment) ของ วศิน ปัญญาวุฒตระกูล และสุภมาศ อ่ำทอง (2560) มีกระบวนการ 4 ขั้นตอน ได้แก่ กระตุ้น (provoke) ส่งเสริมการเรียนรู้และค้นหา (inquiry) เพื่อพัฒนา มีระบบ (system) ในการมีส่วนร่วมและสนับสนุนการดำเนินงานของแหล่งท่องเที่ยวในทุกองค์ประกอบ และการบริหาร (executive) จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น น่าจะเป็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ได้อย่างยั่งยืน

วิธีการดำเนินการ

วิธีดำเนินการศึกษาและประเมินศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา มีขั้นตอนในการศึกษาดังต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องในการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพะเยาที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย กำกับดูแลด้านกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ด้านการท่องเที่ยว และผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างน้อย 5 ปี โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ เจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพะเยา เจ้าหน้าที่สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดพะเยาเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยาอดีตนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองพะเยา และนักวิชาการในพื้นที่

เครื่องมือการวิจัย ได้จัดทำแบบประเมินศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา ตามแบบการประเมินตามคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attraction Standard) ของกรมการท่องเที่ยว (2552) และการสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน

วิธีการดำเนินวิจัย ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (Inept-interview) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องในการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพะเยา และแจกแบบประเมินศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องข้องในการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพะเยา

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำไปแสดงผลในรูปแบบของตาราง เพื่อแปลความหมายของค่าตัวเลข แล้วนำมาหาข้อสรุปและตีความข้อมูลที่ได้ และให้ความหมายของข้อมูลที่ค้นพบจากการศึกษา และทำการแปลความหมายของค่าตัวเลขที่ได้เป็นข้อความบรรยายเชิงพรรณนา

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ผลการศึกษา

การศึกษาบริบททรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา ที่มีรัศมีไม่เกิน 10 กิโลเมตร โดยนับระยะทางจากริมฝั่งลำน้ำอิงทั้งสองฝั่ง ในขอบเขตจำนวน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่ใจ อำเภอเมืองพะเยา อำเภอดอกคำใต้ และอำเภอจุน พบว่ามีแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์จำนวน 14 แหล่ง แยกเป็นแหล่งโบราณคดีจำนวน 4 แหล่ง และแหล่งประวัติศาสตร์จำนวน 10 แหล่ง ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา

พื้นที่	แหล่งโบราณคดี	แหล่งประวัติศาสตร์
อำเภอแม่ใจ	1. วัดร้างกลางทุ่งรอบหนองเล็งทราย	1. พิพิธภัณฑสถานแห่งเรียนรู้วัดศรีสุพรรณ วัดโพธาราม
อำเภอเมืองพะเยา	1. แหล่งหินทราย บ่อสิบสอง ผาเกียง วัดธรรมนิมิต	1. วัดศรีโคมคำ 2. พระธาตุดอยจอมทอง 3. วัดติโลกอาราม 4. วัดศรีอุโมงค์คำ 5. วัดลี 6. โบราณสถานสปร่องขุย 7. โบราณสถานบ้านร่องไฮ
อำเภอดอกคำใต้	1. ซากโบราณสถานริมฝั่งแม่น้ำอิง ในเขตบ้านฝ้างหมื่น	1. วัดพระธาตุโพธิ์งาม บ้านฝ้างหมื่น
อำเภอจุน	1. กลุ่มโบราณสถานเวียงล่อ	1. วัดศรีปิงเมือง และพิพิธภัณฑ

ที่มา การสังเคราะห์นักวิจัย

เมื่อนำข้อมูลภาคสนามจากการสำรวจมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์กับข้อมูลประเภทตำนาน จารึก และโบราณสถาน โบราณวัตถุ สามารถจัดกลุ่มแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ตามช่วงเวลาพัฒนาการทางวัฒนธรรมได้ 2 ช่วงเวลา ดังแสดงในตารางที่ 2

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ตารางที่ 2 การจัดกลุ่มแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ตามช่วงเวลา

พื้นที่	ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19	ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 – 22
อำเภอมะนัง		1. วัดศรีสุพรรณ และพิพิธภัณฑสถานพื้นถิ่น 2. วัดร้างกลางทุ่งรอบหนองเล็งทราย
อำเภอมือ	1. ผาเกียง วัดธรรมนิมิต และบ่อสืบ	1. วัดศรีโคมคำ
พะเยา	สอง	2. พระธาตุดอยจอมทอง 3. วัดศรีอุโมงค์คำ 4. วัดลี 5. โบราณสถานบ้านร่องไฮ 6. โบราณสถานกลางกว๊านพะเยา
อำเภอดอกคำใต้		1. วัดพระธาตุโพธิ์งาม 2. ซากโบราณสถานริมฝั่งแม่น้ำอิง ในเขตบ้านฝิ่งหมื่น 3. โบราณสถานสบร่องซุย
อำเภอยวน	1. โบราณสถานเวียงล่อ	
	ที่ตีมา การสังเคราะห์นักวิจัย	

กลุ่มที่ 1 แหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่มีพัฒนาการทางวัฒนธรรมมาตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 พิจารณาจากหลักฐานที่พบจากแหล่งโบราณสถาน 2 แหล่ง ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอิงตอนบน 1 แหล่ง และแม่น้ำอิงตอนกลาง 1 แหล่ง ได้แก่ (1) ผาเกียง วัดธรรมนิมิต และบ่อสืบสอง (2) โบราณสถานเวียงล่อ อำเภอยวน จังหวัดพะเยา

กลุ่มที่ 2 แหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่มีพัฒนาการทางวัฒนธรรมตั้งแต่ พุทธศตวรรษที่ 19 – 22 มีจำนวน 9 แห่งเป็นกลุ่มโบราณสถานที่สำคัญตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของน้ำอิงตอนบน หรือฝั่งตะวันออกของกว๊านพะเยา ได้แก่ (1) วัดศรีสุพรรณ และพิพิธภัณฑสถานพื้นถิ่น (2) วัดร้างกลางทุ่งรอบหนองเล็งทราย (3) วัดศรีโคมคำ (4) พระธาตุดอยจอมทอง (5) วัดศรีอุโมงค์คำ (6) วัดลี (7) โบราณสถานบ้านร่องไฮ (8) โบราณสถานสบร่องซุย (9) วัดพระธาตุโพธิ์งาม บ้านฝิ่งหมื่น

ผลการวิเคราะห์จากการสำรวจทรัพยากรทางวัฒนธรรม ในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ บริเวณกลุ่มจะพบแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ทั้งหมด 14 แหล่ง แต่พบว่ามีเพียง 8 แหล่งที่อยู่ในแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัด (การสัมภาษณ์สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดพะเยา, 2565) ได้แก่ พระธาตุจอมทอง วัดลี วัดศรีโคมคำ วัดสบร่องซุยวัดร่องไฮ วัดติ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

โลกอารามหลวง โบราณสถานเวียงลอ และบ่อสิบสอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการประเมินศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา ซึ่งมีผลการประเมินดังต่อไปนี้

ผลการประเมินศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา ผู้วิจัยได้นำเกณฑ์การประเมินตามคู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attraction Standard) ของกรมการท่องเที่ยว (2552) มาใช้เป็นแบบประเมินศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา โดยได้กำหนดองค์ประกอบไว้ทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

โดยการประเมินจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพะเยาที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย กำกับดูแลด้านกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ด้านการท่องเที่ยว และผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อย่างน้อย 5 ปี จำนวนทั้งหมด 5 ท่าน ได้ผลสรุปการประเมินแบ่งออกมาแต่ละสถานที่ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปผลการประเมินศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์

เกณฑ์การประเมิน	พระธาตุจอมทอง	วัดลี	วัดศรีโคมคำ	วัดสบร่องชุย	โบราณสถานร่องไฮ	วัดติโลกอาราม	เวียงลอ	บ่อสิบสอง	คะแนนเฉลี่ย
1. ศักยภาพในการดึงดูด (50 คะแนน)									
1.1 คุณค่าทางประวัติศาสตร์									
1.1.1 ความสำคัญทางประวัติศาสตร์	3	3	3	2	3	3	4	3	3.00
1.1.2 หลักฐานทางโบราณคดี	4	4	4	2	3	3	4	3	3.38
1.1.3 ความเป็นเอกลักษณ์ของยุคสมัย	3	3	4	2	4	3	4	3	3.25
1.1.4 ความเป็นเอกลักษณ์ทางกายภาพของแหล่งประวัติศาสตร์	3	4	3	2	3	4	4	3	3.25

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

1.1.5 ความสมบูรณ์และ ความสวยงามทาง สถาปัตยกรรม	5	4	4	2	3	2	4	3	3.38
1.1.6 ความสมบูรณ์และ ความสวยงามทาง ศิลปกรรม	5	4	4	2	3	2	4	3	3.38
1.1.7 ความมีชื่อเสียงและ ความเป็นที่ยอมรับของ แหล่งประวัติศาสตร์	3	3	3	2	3	3	4	2	2.88
1.1.8 ความผูกพันต่อ ท้องถิ่น	5	4	4	2	3	4	4	2	3.50
คะแนนรวม ข้อ 1.1 (40 คะแนน)	28	30	29	16	25	24	32	22	25.75
1.2 ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรม									
1.2.1 เข้าถึงแหล่ง ท่องเที่ยว	4	4	3	2	4	2	3	3	3.13
1.2.2 ความปลอดภัยด้าน การท่องเที่ยว	2	2	2	2	2	2	3	2	2.13
1.2.3 ความหลากหลาย ของกิจกรรมการท่องเที่ยว	1	1.5	2	1	1	2	2	1	1.44
1.2.4 ความต่อเนื่องของ การจัดกิจกรรมการ ท่องเที่ยว	3	2	2	2	2	2.5	2	1	2.06
คะแนนรวม ข้อ 1.2 (10 คะแนน)	9.5	9.5	9	7	9	8.5	10	7	8.69
คะแนนรวม ข้อ 1 (50 คะแนน)	37.5	39.5	38	23	32	32.5	42	29	34.19
2.ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว									
2.1.ศักยภาพในการ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก	5	5	5	2	3	3	5	3	3.88

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

สะดวกขั้นพื้นฐาน										
2.2 ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก	5	3	5	3	3	5	5	2	3.88	
คะแนนรวมข้อ 2 (10 คะแนน)	10	8	10	5	6	8	10	5	7.75	
3.การบริหารจัดการ										
3.1.การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว										
3.1.1 การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว	5	5	5	3	2	3	4	3	3.75	
3.1.2 การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่	3	3	3	2	2	2	3	2	2.50	
3.1.3 การจัดการด้านการติดตามและประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว	2	2	3	5	1	2	2	2	2.38	
คะแนนรวมข้อ 3.1 (15 คะแนน)	10	10	11	11	5	7	9	7	8.75	
3.2.การจัดการด้านการท่องเที่ยว										
3.2.1 การจัดการด้านบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว	2	3	3	1	0.5	3	3	1	2.06	
3.2.2 การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	4	4.5	5	3	4	4	5	3	4.06	
3.2.3 การจัดการด้านให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก	1.5	3	2.5	2	1	4	4.5	2	2.56	
3.2.4 ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ	3	2	2	2	2	3	4	2.5	2.56	

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ท่องเที่ยว										
3.2.5 ชุมชนมีรายได้จาก	1	0	2	1	2	4	3.5	0.5	1.75	
การท่องเที่ยว										
คะแนนรวม ข้อ 3.2 (เต็ม 25 คะแนน)	12.5	12.5	14.5	9	9.5	18	20	9	13.13	
คะแนนรวม ข้อ 3 (เต็ม 40 คะแนน)	22.5	22.5	25.5	16	12.5	25	29	16	21.13	

ตารางที่ 4 สรุปผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา

องค์ประกอบ	พระธาตุ จอมทอง	วัดลี ศรี โคม คำ	วัด ศรี ร่อง ชุย	วัดสบ ร่อง ชุย	โบราณสถาน ร่อง ไฮ	วัดติ โลก อาราม	เวียงลอ	บ่อ ลึบ สอง	ภาพรวม ทั้ง จังหวัด	ร้อยละ ของค่า คะแนน รวม
1.ศักยภาพใน การดึงดูดด้าน การท่องเที่ยว (50 คะแนน)	37.5	39.5	38	23	32	32.5	42	29	34	68.4
2.ศักยภาพการ รองรับด้านการ ท่องเที่ยว (10 คะแนน)	10	8	10	5	6	8	10	5	8	77.5
3.การบริหาร จัดการ (40 คะแนน)	22.5	22.5	22.5	16	12.5	25	29	16	21	51.9
รวมทั้งสิ้น	70	70	70.5	44	50.5	65.5	81	50	63	

ที่มา การสังเคราะห์นักวิจัย

จากตารางที่ 4 พบว่า แหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยามีศักยภาพการรองรับด้านการท่องเที่ยวสูงที่สุด (ร้อยละ 77.5) ในทางกลับกัน แหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์มีการบริหารจัดการต่ำที่สุด (ร้อยละ 51.9) รองลงมาคือ ศักยภาพในการดึงดูดด้านการท่องเที่ยว (ร้อยละ 68.4)

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยาตามตารางที่ 4 จากผลการประเมินภาพรวมทั้งหมด 8 แห่ง พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยาอยู่ในระดับ ดี (63 คะแนน) สรุปเป็นแต่ละแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ได้ดังนี้ กลุ่มที่ 1 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับดีเยี่ยม (81 คะแนนขึ้นไป) 1) เวียงลอ ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 81 คะแนน กลุ่มที่ 2 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับดีมาก (71-80 คะแนน) 1) วัดศรีโคมคำ ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 70.5 คะแนน กลุ่มที่ 3 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับดี (61-70 คะแนน) 1) วัดพระธาตุจางทอง ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 70 คะแนน 2) วัดลี ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 70 คะแนน 3) วัดติโลกอาราม ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 65.5 คะแนน กลุ่มที่ 4 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับปานกลาง (51-60 คะแนน) 1) โบราณสถานร่องไฮ ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 50.5 คะแนน 2) บ่อสืบสอง ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 50 คะแนน กลุ่มที่ 5 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับต่ำ (ต่ำกว่า 50 คะแนน) 1) วัดสรวงขุย ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 44 คะแนน

อภิปรายผล

การศึกษาแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยาเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่ได้มีการศึกษาบริบทและมีการประเมินศักยภาพทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์บริเวณลุ่มน้ำอิงในจังหวัดพะเยา

จากการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยาแบ่งตามคุณภาพมาตรฐานได้ 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับดีเยี่ยม (81 คะแนนขึ้นไป)

1. เวียงลอ ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 81 คะแนน

กลุ่มที่ 2 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับดีมาก (71-80 คะแนน)

1. วัดศรีโคมคำ ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 70.5 คะแนน

กลุ่มที่ 3 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับดี (61-70 คะแนน)

1. วัดพระธาตุจางทอง ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 70 คะแนน
2. วัดลี ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 70 คะแนน
3. วัดติโลกอารามหลวง ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 65.5 คะแนน

กลุ่มที่ 4 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับปานกลาง (51-60 คะแนน)

1. วัดร่องไฮ ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 50.5 คะแนน
2. บ่อสืบสอง ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 50 คะแนน

กลุ่มที่ 5 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณภาพในระดับต่ำ (ต่ำกว่า 50 คะแนน)

1. วัดสรวงขุย ได้คะแนนประเมินทั้งสิ้น 44 คะแนน

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เมื่อพิจารณาในภาพรวมทั้งหมด 8 แหล่ง พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยา อยู่ในระดับ ดี (63 คะแนน) โดยแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของจังหวัดพะเยามีศักยภาพการรองรับ ด้านการท่องเที่ยวสูงสุด (ร้อยละ 77.5) รองลงมาคือ ศักยภาพในการดึงดูดด้านการท่องเที่ยว (ร้อยละ 68.4) ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของวิภาดา เถาธรรมพิทักษ์ และ และ เทิดชาย ช่วยบำรุง (2562) ที่ศักยภาพของ แหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกทางวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษา นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและ พบว่า แหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกทางวัฒนธรรม นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีศักยภาพในด้านคุณค่า ของแหล่งท่องเที่ยวและ ด้านความเป็นเอกลักษณ์ อยู่ในระดับ สูงที่สุด (4.31) รองลงมาคือ ด้านการบริหาร จัดการ (ค่าเฉลี่ย 3.74) และด้านความพร้อม ในการรองรับนักท่องเที่ยว (ค่าเฉลี่ย 3.60) ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจจะไม่เนื่องจากข้อจำกัดของกฎบัตรและมาตรฐานระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองของนคร ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาทำให้ไม่สามารถสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในการรองรับการท่องเที่ยวได้ ซึ่ง พะเยายังไม่มีข้อบังคับหรือกฎหมายเกี่ยวกับการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

สำหรับศักยภาพในการมีการบริหารจัดการ พบว่า ในภาพรวมแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของ จังหวัดพะเยาอยู่ในระดับต่ำที่สุด (ร้อยละ 51.9) ซึ่งแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่อยู่ใน การดูแลของกรมศิลปากรและแหล่งท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยว เช่น นครประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา (วิภาดา เถาธรรมพิทักษ์ และ และ เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2562) และสุธาสิณี วิทยาภรณ์ (2559) ที่ทำการศึกษา การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ปราสาทสตึกก็อกรม จังหวัดสระแก้ว พบว่า ลักษณะด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศักยภาพในการรองรับด้านการ ท่องเที่ยว สูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านการบริหารจัดการและด้านศักยภาพในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว เห็นได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่อยู่ในจังหวัดเมืองรอง และไม่ได้ขึ้นทะเบียนกับ UNESCO จะมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวได้มากกว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียน กับ UNESCO ในทางกลับกัน แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับ UNESCO จะมีด้านศักยภาพ ในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวสูงสุด

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2552). **คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์.**

กรมศิลปากร. (2525). **การขึ้นทะเบียนโบราณสถานภาคเหนือ.** กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

----- . (2547). **รายงานการขุดค้นโบราณสถานร่องไฮและโบราณสถานเวียงลอ.**

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2560). **ประกาศเมืองเก่าของจังหวัดพะเยา.**

จากรุวรรณ โปษยานนท์. (2554). **แนวทางการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในบริเวณลุ่มแม่น้ำอิง.**

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.** กรุงเทพฯ.

บุญยสฤกษ์ อเนกสุข. (2558). **ยล เยี่ยม เยือน เหง้า : แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยว**

เชิงวัฒนธรรม.

แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา พ.ศ.2559-2563

วศิน ปัญญาวุฒตระกูล และสุภมาศ อ่ำทอง. (2560). **การศึกษาศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิง**

ศิลปวัฒนธรรมที่มาจากองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชน.สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่ม

จังหวัดภาคเหนือตอนบน 2. (2560).

Dickman, C.R. (1996). *Overview of the Impacts of Feral Cats on Australian Native Fauna.*
Australian Nature Conservation Agency, Canberra.

Goeldner, C. R. and Ritchies, B. J. (2006). *Tourism: Principles, practices and philosophies.* New
Jersey: John Wiley & Sons.

Kušen, E. (2010). *A system of tourism attractions.* Tourism Review, 58 (4), 409-424.

Madhyamapurush, W. (2019). Structure of Tourism System. Journal of Thai Hospitality and
Tourism, 14(1), 94–102. Retrieved from [https://so04.tci-thaijo.org/index.php/
tourismtaat/article/view/175101](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/tourismtaat/article/view/175101)